

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ
ΝΟΜΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Αριθμός Γνωμοδότησης 166/2011
ΤΟΥ ΝΟΜΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ
Γ' ΤΜΗΜΑΤΟΣ
Συνεδρίαση της 4/4/2011

Σύνθεση:

- Πρόεδρος:** Ιωάννης Σακελλαρίου, Αντιπρόεδρος Ν.Σ. Κράτους.
- Νομικοί Σύμβουλοι:** Χριστόδουλος Μπότσιος, Ηλίας Ψώνης, Ανδρέας Γραμματικός.
- Πάρεδροι:** (Γνώμες χωρίς ψήφο): Θωμάς Καζάκος.
- Εισηγητής:** Θωμάς Καζάκος, Πάρεδρος Ν.Σ.Κ.
- Έγγραφο**
Ερωτήματος: α) Το 16/30-11-2010 Απόσπασμα Πρακτικού του Πρυτανικού Συμβουλίου του Πανεπιστημίου Μακεδονίας Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών (Θέμα 14^ο),
β) Το 1861/16-11-2010 έγγραφο της Καθηγήτριας του Πανεπιστημίου, Νάσκου-Περράκη Παρασκευής.
- Περίληψη**
Ερωτήματος: Ερωτάται ποιος είναι ο χρόνος περάτωσης της εκπόνησης διδακτορικής διατριβής της υποψήφιας διδάκτορος Μ.Μ. και αν υφίσταται ανώτατο χρονικό όριο για την εκπόνησή της.

I. ΙΣΤΟΡΙΚΟ

Με την 2/1-10-2002 απόφαση της Γενικής Συνέλευσης Ειδικής Σύνθεσης του Τμήματος Διεθνών και Ευρωπαϊκών Οικονομικών και Πολιτικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Μακεδονίας, εγκρίθηκε η ένταξη της Μ.Μ. ως υποψήφιας διδάκτορος του Τμήματος, ορίσθηκε ως θέμα της διδακτορικής της διατριβής «Η ανάπτυξη της Ν.Α. Ευρώπης μέσα από το Σύμφωνο Σταθερότητας 1999-2002» και ορίσθηκε η Τριμελής Συμβουλευτική Επιτροπή, αποτελούμενη από τους: Παρασκευή Νάσκου-

Περράκη, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια (επιβλέπουσα), Ηλία Κουσκουβέλη, Αναπληρωτή Καθηγητή και Γεώργιο Σπυρόπουλο, Επίκουρο Καθηγητή.

Η Μ.Μ. κατέθεσε το κείμενο της διδακτορικής της διατριβής τον Σεπτέμβριο του 2009 στη Τριμελή Συμβουλευτική Επιτροπή για τις τελικές παρατηρήσεις. Ο κ. Κουσκουβέλης εξέφρασε κάποιες αντιρρήσεις για το θεωρητικό μέρος και ζήτησε να μην συμμετέχει στην Τριμελή Επιτροπή, διότι το θέμα της διατριβής ήταν εκτός του γνωστικού του αντικειμένου και συμφωνήθηκε (προφανώς ατύπως δεδομένου ότι δεν υφίσταται σχετική διοικητική πράξη αρμοδίου οργάνου) να της δοθεί παράταση προκειμένου να προβεί στις αλλαγές που της υποδείχθηκαν. Η υποψήφια διδάκτωρ υπέβαλε τη διορθωμένη διατριβή της τον Μάρτιο του 2010.

Με την 36/16-7-2010 απόφαση της Γ.Σ.Ε.Σ. του Τμήματος Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών (Δ.Ε.Σ.), αποφασίσθηκε η ανασυγκρότηση της Τριμελούς Συμβουλευτικής Επιτροπής, με την αντικατάσταση του Ηλία Κουσκουβέλη από τον Βενιαμίν Καρακωστόνογλου, Λέκτορα του Τμήματος Νομικής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

Στις 20-9-2010 η Τριμελής Συμβουλευτική Επιτροπή, υπέβαλε προς το Τμήμα Δ.Ε.Σ. την εισηγητική της έκθεση, με την οποία, αφού εκθέτει, ότι μελέτησε το αρχικό κείμενο της διατριβής που της υποβλήθηκε, συζήτησε με την υποψήφια και προέβη σε υποδείξεις, τις οποίες η υποψήφια ενσωμάτωσε στο τελικό κείμενο που παρέδωσε, εισηγείται τη συνέχιση της κατά νόμο διαδικασίας με τη συγκρότηση Επταμελούς Εξεταστικής Επιτροπής, που θα την κρίνει τελικά, εκφράζοντας και την θετική της κρίση για το επαρκές και ολοκληρωμένο της διατριβής.

Με την απόφαση της 12-11-2010 της Γ.Σ.Ε.Σ. του Τμήματος Δ.Ε.Σ. αποφασίσθηκε ο ορισμός Επταμελούς Εξεταστικής Επιτροπής για την αξιολόγηση και κρίση της διατριβής της υποψήφιας διδάκτορος Μ.Μ., η οποία θα τεθεί δυνητικά σε ισχύ μετά τη Γνωμοδότηση του Παρέδρου του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους, ως προς το νόμιμο χρόνο περάτωσης της διδακτορικής διατριβής, λόγω της πρόβλεψης από τον Εσωτερικό Κανονισμό Λειτουργίας του Πανεπιστημίου, περί επταετούς ανώτατης διάρκειας εκπόνησης της διδακτορικής διατριβής.

Ενόψει των παραπάνω, υποβλήθηκε, διά του Πρυτανικού Συμβουλίου του Πανεπιστημίου Μακεδονίας, το 1861/16-11-2010 έγγραφο της Καθηγήτριας του Πανεπιστημίου Νάσκου-Περράκη Παρασκευής, με το οποίο, αφού επισημαίνεται ότι η

υποψήφια ήταν παρούσα σ' όλες τις επιτηρήσεις των εξετάσεων του Τμήματος, συνεργαζόταν για τη διατριβή της σε τακτά χρονικά διαστήματα, ότι εργαζόταν μέχρι το 2008 στο Σύμφωνο Σταθερότητας Νοτιοανατολικής Ευρώπης, που αποτελούσε και το θέμα της διατριβής της και ότι η όποια καθυστέρηση ολοκλήρωσης του θέματος οφειλόταν στο γεγονός ότι το σύμφωνο σταθερότητας διαλύθηκε το 2008, κάτι που ήταν γνωστό και ανέμενε η υποψήφια τη λύση του, προκειμένου να προχωρήσει στα συμπεράσματα της, τίθεται το ερώτημα ποιος είναι ο χρόνος περάτωσης της εκπόνησης διδακτορικής διατριβής της υποψήφιας διδάκτορας Μ.Μ. και εάν υφίσταται ανώτατο χρονικό όριο για την περάτωσή της.

Επί του υποβληθέντος ερωτήματος, το Γ' Τμήμα του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους γνωμοδότησε, ομοφώνως, ως ακολούθως:

II. ΚΡΙΣΙΜΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Στο Ν. 2083/1992 «Εκσυγχρονισμός της ανώτατης εκπαίδευσης» (ΦΕΚ 159 Α') ορίζονται τα ακόλουθα:

Άρθρο 5. Εσωτερικός Κανονισμός.

«1. Κάθε Α.Ε.Ι. είναι υποχρεωμένο να καταρτίσει και υποβάλει στον Υπουργό Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων για έλεγχο νομιμότητας και έγκριση μέχρι την 31 Δεκ. 1993 τον εσωτερικό κανονισμό λειτουργίας του, ο οποίος πρέπει να περιέχει κατ' ελάχιστο περιεχόμενο τις αναφερόμενες κατωτέρω ρυθμίσεις. (Η ως άνω παράγραφος καταργήθηκε με την παρ. 1β του άρθρου 4 του Ν. 3549/2007 (ΦΕΚ 69 Α')). 2. Ο εσωτερικός κανονισμός δεν μπορεί να περιορίζεται σε επαναλήψεις του κειμένου των σχετικών διατάξεων του νόμου, **αλλά ρυθμίζει, μέσα στο πλαίσιο που διαγράφουν οι κείμενες διατάξεις, ειδικότερα θέματα διοικητικής λειτουργίας, οργανωτικής δομής και διαδικασίας ελέγχου της τήρησης των θεσπισμένων κανόνων, καθώς και τις κυρώσεις σε περίπτωση πλημμελούς εφαρμογής ή παραβίασής τους.** 3. Κάθε εσωτερικός κανονισμός, εκτός από τα επί μέρους θέματα, που αναφέρονται στις οικείες διατάξεις, ρυθμίζει οπωσδήποτε και τα ακόλουθα: α).....ζ) **Τον κανονισμό προπτυχιακών και μεταπτυχιακών σπουδών (δομή και λειτουργία, οδηγό σπουδών, τρόπος και διαδικασία εξετάσεων προπτυχιακών και μεταπτυχιακών φοιτητών, βαθμολογία, τύπος πτυχίων, ορκωμοσία κλπ.).....».**

Άρθρο 10. Γενικές αρχές.

«1. Τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα έχουν την κύρια ευθύνη της οργάνωσης και λειτουργίας προγραμμάτων μεταπτυχιακών σπουδών (Π.Μ.Σ.), τα οποία έχουν επιστημονική ενότητα και πληρούν προϋποθέσεις, που εγγυώνται υψηλό επίπεδο σπουδών. 2. Τα Π.Μ.Σ. βρίσκονται μέσα στο πλαίσιο των σκοπών και των στόχων των Α.Ε.Ι., αναφέρονται σε συγγενείς ειδικότητες και αποσκοπούν στην προαγωγή της επιστημονικής γνώσης και στην ικανοποίηση των εκπαιδευτικών, ερευνητικών και αναπτυξιακών αναγκών της χώρας.....».

Άρθρο 11. Διάρθρωση - Έγκριση Π.Μ.Σ.

«1.α) Τα Π.Μ.Σ. αποσκοπούν στην προαγωγή της γνώσης και στην ανάπτυξη της έρευνας και οδηγούν στην απονομή διδακτορικού διπλώματος. Η χρονική διάρκεια, η οποία διαφοροποιείται από κλάδο σε κλάδο, ορίζεται στο οικείο πρόγραμμα και δεν μπορεί να είναι μικρότερη από έξι (6) διδακτικά εξάμηνα. Τα Π.Μ.Σ. προβλέπουν υποχρεωτικώς πριν από την απονομή του διδακτορικού διπλώματος τη δυνατότητα απονομής μεταπτυχιακού διπλώματος ειδίκευσης. **Η χρονική διάρκεια για την απονομή του διπλώματος αυτού ορίζεται στο πρόγραμμα και δεν μπορεί να είναι μικρότερη από ένα πλήρες ημερολογιακό έτος. Μέρος του χρόνου αυτού που δεν μπορεί να είναι μικρότερο από τρεις μήνες διατίθεται για τη συγγραφή από το μεταπτυχιακό φοιτητή μεταπτυχιακής ερευνητικής ή συνθετικής διατριβής.** Ο κανονισμός μεταπτυχιακών σπουδών μπορεί να προβλέπει ως απαραίτητα προϋπόθεση για την εκπόνηση διδακτορικής διατριβής την προηγούμενη λήψη του αντίστοιχου μεταπτυχιακού διπλώματος ειδίκευσης,.....2..... Τα Π.Μ.Σ. καταρτίζονται από τη γενική συνέλευση ειδικής σύνθεσης (Γ.Σ.Ε.Σ.) του οικείου τμήματος και εγκρίνονται από τη Σύγκλητο του οικείου Α.Ε.Ι. Στην περίπτωση διατμηματικού Π.Μ.Σ. από διαφορετικά Α.Ε.Ι. αυτό οφείλει να εγκριθεί και από τις δύο Συγκλήτους. Σε κάθε εισήγηση για δημιουργία Π.Μ.Σ. περιλαμβάνονται απαραίτητως τα ακόλουθα στοιχεία, τα οποία εξετάζονται επισταμένως και με αυστηρά κριτήρια από τη Σύγκλητο: α) Το αντικείμενο και ο σκοπός του προγράμματος. β) Το είδος των μεταπτυχιακών τίτλων που απονέμονται. γ) Οι κατηγορίες των πτυχιούχων που γίνονται δεκτές. δ) Η χρονική διάρκεια του προγράμματος. ε) Τα μαθήματα, η διδακτική και ερευνητική απασχόληση των μεταπτυχιακών φοιτητών, οι πρακτικές ασκήσεις, και κάθε άλλου είδους

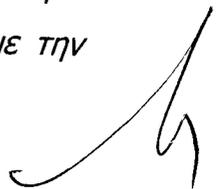
δραστηριότητα. στ) Ο αριθμός των μεταπτυχιακών φοιτητών, οι δυνατότητες και οι ανάγκες του οικείου τμήματος σε προσωπικό και υλικοτεχνική υποδομή για την απρόσκοπτη λειτουργία του προγράμματος. ζ) Η χρονική διάρκεια λειτουργίας του Π.Μ.Σ., το κόστος της αναγκαίας υλικοτεχνικής υποδομής, το κόστος λειτουργίας οι πηγές και το ύψος της χρηματοδότησής του αναλυτικά. 3. Η τελική έγκριση του Π.Μ.Σ. δίδεται από τον Υπουργό Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, ο οποίος εκδίδει απόφαση, που δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.....».

Άρθρο 12. Οργάνωση - Λειτουργία Π.Μ.Σ.

«1..... 5.α) Για κάθε μεταπτυχιακό φοιτητή-υποψήφιο διδάκτορα ορίζεται από τη Γ.Σ.Ε.Σ., ύστερα από εισήγηση της συντονιστικής επιτροπής, τριμελούς συμβουλευτική επιτροπή, η οποία είναι αρμόδια για την καθοδήγηση και επίβλεψη του υποψηφίου..... β) Η τελική αξιολόγηση και κρίση της διατριβής του υποψηφίου διδάκτορα μετά την ολοκλήρωση των υποχρεώσεών του, σύμφωνα με το πρόγραμμα και τον κανονισμό μεταπτυχιακών σπουδών, γίνεται από εξεταστική επιτροπή η οποία απαρτίζεται από 7 μέλη Δ.Ε.Π.....γ) Ο υποψήφιος αναπτύσσει τη διατριβή του δημόσια ενώπιον της εξεταστικής επιτροπής, η οποία στη συνέχεια κρίνει το πρωτότυπο της διατριβής και το αν αποτελεί συμβολή στην επιστήμη. Για την έγκριση διδακτορικής διατριβής απαιτείται η σύμφωνη γνώμη 5 τουλάχιστον μελών της εξεταστικής επιτροπής. δ) Η αναγόρευση του υποψηφίου σε διδάκτορα γίνεται από την Γ.Σ.Ε.Σ.. **Τα σχετικά με την αναγόρευση καθορίζονται στον κανονισμό μεταπτυχιακών σπουδών. 7.....8. Ο τύπος των μεταπτυχιακών και διδακτορικών διπλωμάτων και η κατομολόγηση των διδακτόρων καθορίζεται με τον κανονισμό μεταπτυχιακών σπουδών. 9.** Κάθε αναγκαία λεπτομέρεια που απαιτείται για την οργάνωση και λειτουργία των Π.Μ.Σ., ρυθμίζεται με αποφάσεις του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. **10. Με τον κανονισμό μεταπτυχιακών σπουδών ρυθμίζονται εκτός των θεμάτων που προβλέπονται από επί μέρους ειδικές διατάξεις και κάθε άλλη λεπτομέρεια, που κρίνεται αναγκαία για τη λειτουργία Π.Μ.Σ.....».**

Άρθρο 13. Διδακτορική διατριβή.

«1. Όπου λειτουργεί Π.Μ.Σ. η εκπόνηση διδακτορικής διατριβής γίνεται μόνο μέσα από το Π.Μ.Σ. Η εκπόνηση διδακτορικής διατριβής στην αντίστοιχη ειδικότητα σε τμήματα των Α.Ε.Ι., που δεν λειτουργούν οργανωμένα Π.Μ.Σ. γίνεται με την

ακόλουθη διαδικασία: α)...δ) **Η χρονική διάρκεια για την εκπόνηση της διατριβής δεν μπορεί να είναι μικρότερη από τρία έτη από την ημερομηνία καθορισμού του θέματος.** ε) Η συμβουλευτική επιτροπή σε συνεργασία με τον υποψήφιο υποβάλλει έκθεση προόδου στο Δ.Σ. του τμήματος στο τέλος κάθε χρόνου. στ) Η συμβουλευτική επιτροπή μετά την αξιολόγηση του επιστημονικού έργου του υποψηφίου και εφόσον κρίνει ότι τούτο έχει ολοκληρωθεί, επιτρέπει τη συγγραφή της διατριβής. ζ) Η περαιτέρω διαδικασία και η τελική κρίση γίνεται από επταμελή εξεταστική επιτροπή, η οποία απαρτίζεται από μέλη Δ.Ε.Π.... Η αναγόρευση του υποψηφίου σε διδάκτορα γίνεται από τη Γ.Σ.Ε.Σ. **Τα σχετικά με την αναγόρευση καθορίζονται στον κανονισμό μεταπτυχιακών σπουδών...».**

Άρθρο 14. Μεταβατικές ρυθμίσεις στις μεταπτυχιακές σπουδές.

«1.....2. Οι διατάξεις του άρθρ. 81 του Ν.1566/85 (ΦΕΚ 167 Α'), και τα προεδρικά Δ/τα, που έχουν εκδοθεί σε εκτέλεση του άρθρου αυτού, καταργούνται από τη δημοσίευση του παρόντος νόμου. Ομοίως καταργείται η διάταξη του άρθρ.5 παρ.1 εδαφ. IV του Ν.1268/82.».

Στο Ν. 3685/2008 «Θεσμικό πλαίσιο για τις μεταπτυχιακές σπουδές», ΦΕΚ 148 Α/16-7-2008, ορίζονται τα ακόλουθα:

Άρθρο 12. Καταργούμενες διατάξεις - Μεταβατικές ρυθμίσεις.

«1.....2. Με την επιφύλαξη των διατάξεων του άρθρου 4 του ν. 3187/2003 (ΦΕΚ 233 Α'), όπως αντικαταστάθηκαν με το άρθρο 3 του ν. 3413/2005 (ΦΕΚ 278 Α'), από τη δημοσίευση του παρόντος νόμου καταργούνται οι διατάξεις των άρθρων 10, 11, 12, 13, 14 παρ. 1 και 17 του ν. 2083/ 1992, όπως ίσχυαν, το άρθρο 23 του ν. 3404/ 2005, καθώς και κάθε άλλη γενική ή ειδική διάταξη που είναι αντίθετη στις διατάξεις του παρόντος νόμου ή αφορά σε θέματα που ρυθμίζονται διαφορετικά από αυτόν. **Οι διατάξεις όμως αυτές εξακολουθούν να ισχύουν για τους ήδη εγγεγραμμένους μεταπτυχιακούς φοιτητές σε Π.Μ.Σ. και για τους υποψήφιους διδάκτορες που έχουν γίνει δεκτοί πριν τη δημοσίευση του παρόντος νόμου.** 3. Τα ήδη υφιστάμενα Π.Μ.Σ. στα Πανεπιστήμια και τα Π.Μ.Σ. σύμπραξης των Τ.Ε.Ι. και της Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε. με Πανεπιστήμια της ημεδαπής ή της αλλοδαπής παύουν να λειτουργούν, εάν εντός δύο (2) ετών από τη δημοσίευση του νόμου αυτού στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως δεν έχουν προσαρμοσθεί στις διατάξεις του.....».

Στην 4824/B1/29-1-2003 (ΦΕΚ 149 Β/ 13-2-2003 απόφαση του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων «Έγκριση του εσωτερικού κανονισμού λειτουργίας του Πανεπιστημίου Μακεδονίας Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών», η οποία εκδόθηκε κατ' εξουσιοδότηση του άρθρου 5 του Ν. 2083/1992, ορίζονται τα ακόλουθα:

Άρθρο 63. Προϋποθέσεις απονομής διδακτορικού διπλώματος.

«1. Η κρίση υποψήφιου διδάκτορα γίνεται μετά από την ολοκλήρωση των υποχρεώσεών του, όπως αυτές ορίζονται από το νόμο, τον κανονισμό εκπόνησης διδακτορικών διατριβών του Πανεπιστημίου Μακεδονίας και τον κανονισμό του οικείου μεταπτυχιακού προγράμματος ή/και του οικείου Τμήματος, στο οποίο ο υποψήφιος εκπονεί τη διδακτορική του διατριβή. Για θέματα που δεν καλύπτονται από το νόμο ή τους κανονισμούς αρμόδιο είναι το προβλεπόμενο από τις ισχύουσες διατάξεις όργανο. **2. Ως ανώτατο χρονικό όριο για την εκπόνηση διδακτορικής διατριβής ορίζονται τα επτά έτη.** Για τους ήδη εγγεγραμμένους υποψήφιους διδάκτορες που έχουν υπερβεί ήδη τα επτά έτη θα ισχύει η μεταβατική διάταξη σύμφωνα με την οποία πρέπει να ολοκληρώσουν τη διδακτορική τους διατριβή μέσα στην επόμενη τριετία. Σε αντίθετη περίπτωση, διαγράφονται αυτοδικαίως από τα σχετικά μητρώα του οικείου Τμήματος. 3.....».

Με τον Εσωτερικό Κανονισμό Λειτουργίας Διδακτορικού Προγράμματος, που εγκρίθηκε με την απόφαση 10/21-11-2003 της Γ.Σ.Ε.Σ. του τμήματος Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών (ΔΕΟΠΣ) του Πανεπιστημίου Μακεδονίας, ορίζεται στο άρθρο 2 ότι: «Σύμφωνα με το άρθρ. 63 παρ. 2 του Εσωτερικού Κανονισμού Λειτουργίας του Πανεπιστημίου (ΦΕΚ 149/13-2-2003) ως ανώτατο χρονικό όριο για την εκπόνηση διδακτορικής διατριβής ορίζονται τα επτά έτη. Όσοι ήδη εγγεγραμμένοι υποψήφιοι διδάκτορες δεν έχουν ολοκληρώσει τη διδακτορική τους διατριβή και δεν έχουν υπερβεί τα 7 έτη, υποχρεούνται να την ολοκληρώσουν μέχρι τη συμπλήρωση των 7 ετών. Σε αντίθετη περίπτωση, διαγράφονται αυτοδικαίως από τα σχετικά μητρώα του οικείου Τμήματος».

Τέλος, με την 57404/B7/13-7-2004 (ΦΕΚ 1133/27-7-2004) απόφαση του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων εγκρίθηκε από το ακαδημαϊκό έτος 2004-2005 η λειτουργία Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών (Π.Μ.Σ.) του Τμήματος Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών του Πανεπιστημίου Μακεδονίας, η

οποία αντικαταστάθηκε ακολούθως με την 101623/B7/2008 (ΦΕΚ Β 2051/3-10-2008) απόφαση του ίδιου Υπουργού, και στις δύο όμως αποφάσεις αυτές, δεν υπάρχει καμία πρόβλεψη για τις διδακτορικές διατριβές.

III. ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΔΙΑΤΑΞΕΩΝ

Από τις προαναφερθείσες διατάξεις, ερμηνευόμενες αυτοτελώς και σε συνδυασμό μεταξύ τους, κατά την ομόφωνη γνώμη των μελών του Τμήματος, συνάγονται τα εξής:

A) Από τις διατάξεις του Ν. 2083/1992, οι οποίες εφαρμόζονται εν προκειμένω, σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 12 παρ. 2 του Ν. 3658/2008, δεδομένου ότι η υποψήφια διδάκτωρ Μ.Μ., στην οποία αφορά το υποβληθέν ερώτημα, έγινε δεκτή στη διαδικασία εκπόνησης διδακτορικής διατριβής, πριν τη δημοσίευση του νόμου αυτού (Ν. 3658/2008), και ίδια τις διατάξεις του άρθρου 12 παρ. 5 εδ. α και β κατά τις οποίες, η συμβουλευτική επιτροπή είναι αρμόδια για την καθοδήγηση και επίβλεψη του υποψηφίου (εδ. α) και η τελική αξιολόγηση και κρίση της διατριβής του υποψηφίου, μετά την ολοκλήρωση των υποχρεώσεων σύμφωνα με το πρόγραμμα και των κανονισμό μεταπτυχιακών σπουδών, γίνεται από εξεταστική επιτροπή (εδ. β) και του άρθρου 13 παρ. 1 εδ. ε' και στ' κατά τις οποίες, η συμβουλευτική επιτροπή σε συνεργασία με τον υποψήφιο υποβάλλει έκθεση προόδου στο Δ.Σ. του τμήματος στο τέλος κάθε χρόνου (εδ. ε), και ότι μετά την αξιολόγηση του επιστημονικού έργου του υποψηφίου και εφόσον κρίνει ότι τούτο έχει ολοκληρωθεί, επιτρέπει τη συγγραφή της διατριβής (εδ. στ), συνάγεται, (είτε η διδακτορική διατριβή εκπονείται μέσα από Π.Μ.Σ., είτε όχι), ότι: α) η τριμελής συμβουλευτική επιτροπή, έχει την ευθύνη της πιστοποίησης της επιτυχούς εκπλήρωσης των υποχρεώσεων του υποψήφιου διδάκτορα και της ολοκλήρωσης του ερευνητικού και του γενικότερου επιστημονικού έργου του στο πλαίσιο της εκπόνησης της διατριβής, β) μετά την αξιολόγηση του επιστημονικού έργου του υποψηφίου και εφόσον κρίνει ότι τούτο έχει ολοκληρωθεί επιτρέπει τη συγγραφή της διατριβής, γ) όταν ο υποψήφιος διδάκτορας περαιώσει την συγγραφή της διατριβής την παρουσιάζει στην τριμελή συμβουλευτική επιτροπή, η οποία, στα πλαίσια του καθοδηγητικού και εποπτικού της ρόλου, κρίνει αν αυτή είναι επαρκής ή χρειάζεται συμπλήρωση, οπότε υποδεικνύει στον υποψήφιο να προβεί σε προσθήκες, τροποποιήσεις ή βελτιωτικές παρεμβάσεις και να την επανυποβάλει, δ) μετά την

υποβολή του τελικού κειμένου της διδακτορικής διατριβής, κινείται η διαδικασία για την τελική κρίση της από την επταμελή εξεταστική επιτροπή.

Εκ των ανωτέρω παρέπεται ότι ως χρόνος ολοκλήρωσης από μέρους του υποψήφιου διδάκτορα της εκπόνησης της διδακτορικής του διατριβής, θεωρείται ο χρόνος κατά τον οποίο, αυτός, μετά την αξιολόγηση της επιστημονικής του εργασίας από την τριμελή συμβουλευτική επιτροπή, και εφόσον αυτή κριθεί ολοκληρωμένη και του επιτραπεί η συγγραφή της διατριβής, υποβάλλει το τελικό κείμενο αυτής, σύμφωνα με την καθοδήγηση και τις υποδείξεις της συμβουλευτικής επιτροπής.

Είναι δε, σαφές ότι, πριν την κατά τα ανωτέρω υποβολή του τελικού κειμένου της διατριβής, δεν μπορεί να γίνει δεκτό ότι ολοκληρώνεται η εκπόνηση της διατριβής, δια της αρχικής παρουσίασης της εργασίας του υποψήφιου διδάκτορα στην τριμελή συμβουλευτική επιτροπή, αφού, δεν είναι βέβαιο ότι η εργασία αυτή θα αξιολογηθεί από τη συμβουλευτική επιτροπή και θα κριθεί επαρκής ως έχει, προκειμένου στη συνέχεια να κινηθεί η διαδικασία κρίσης της από την επταμελή εξεταστική επιτροπή.

Κατ' ακολουθία των ανωτέρω, η υποβολή τον Σεπτέμβριο του 2009 του αρχικού κειμένου της «διατριβής» της υποψήφιας Μ.Μ. στην τριμελή συμβουλευτική επιτροπή, προκειμένου αυτή να κάνει τις τελικές της παρατηρήσεις, δεν συνιστά ολοκλήρωση της εκπόνησης της διατριβής της, δεδομένου ότι, κατά τα στο ιστορικό εκτιθέμενα, της έγιναν σχετικές παρατηρήσεις και της υποδείχθηκε να προβεί σε διορθωτικές παρεμβάσεις, τις οποίες και έκανε και ακολούθως κατέθεσε το τελικό κείμενο της διατριβής της τον Μάρτιο του 2010, ο οποίος θεωρείται και ο χρόνος ολοκλήρωσης της εκπόνησής της, εφόσον, ακολούθως, με την από 20-9-2010 εισηγητική έκθεση της συμβουλευτικής επιτροπής, κρίθηκε το επαρκές και ολοκληρωμένο αυτής.

Β) Οι περί μεταπτυχιακών σπουδών διατάξεις του Ν. 2083/1992 (άρθρα 10-13) δεν προβλέπουν συγκεκριμένη, κατ' ανώτατο όριο, χρονική διάρκεια για την εκπόνηση διδακτορικής διατριβής. Αντιθέτως, στην παρ. 1 εδ. δ του άρθρου 13 του νόμου αυτού προβλέπεται ελάχιστος χρόνος εκπόνησης της διδακτορικής διατριβής (τρία έτη) από τον καθορισμό του θέματος αυτής (ΣΤΕ 4053/1995).

Με τη διάταξη του άρθρου 5 του Ν. 2083/1992, παρασχέθηκε η εξουσιοδότηση στα Α.Ε.Ι να καταρτίσουν των εσωτερικό κανονισμό λειτουργίας

τους, ο οποίος εγκρίνεται από τον Υπουργό Εθνικής Παιδείας, και ο οποίος πρέπει να περιέχει, ως προς τους κανονισμούς μεταπτυχιακών σπουδών, ρυθμίσεις θεμάτων δομής και λειτουργίας, οδηγού σπουδών, τρόπου και διαδικασίας εξετάσεων μεταπτυχιακών φοιτητών, βαθμολογίας, τύπου πτυχίων, ορκωμοσίας κλπ., **μέσα όμως στο πλαίσιο που διαγράφουν οι κείμενες διατάξεις.**

Από τη διάταξη περαιτέρω του άρθρου 11 παρ. 1 εδ. α του Ν. 2083/1992, με την οποία προβλέπεται ότι **η χρονική διάρκεια απονομής του μεταπτυχιακού διπλώματος ειδίκευσης, ορίζεται στο πρόγραμμα μεταπτυχιακών σπουδών** και δεν μπορεί να είναι μικρότερη από ένα ημερολογιακό έτος, του άρθρου 13 παρ. 1 εδ. δ του ίδιου νόμου, με την οποία **προβλέπεται μεν ως ελάχιστος χρόνος για την εκπόνηση διδακτορικής διατριβής τα τρία έτη, χωρίς, όμως να ορίζεται και το ανώτατο χρονικό όριο αυτής και χωρίς να υπάρχει πρόβλεψη για τον ορισμό της διάρκειας του με τον κανονισμό μεταπτυχιακών σπουδών,** όπως αντιθέτως, τούτο, ρητώς προβλέπεται, προκειμένου περί του ανώτατου χρόνου για την απόκτηση μεταπτυχιακού διπλώματος ειδίκευσης, ο οποίος μπορεί να καθορίζεται με τον Κανονισμό Μεταπτυχιακών Σπουδών (αρ. 11 παρ. 1 εδ. α), τις διατάξεις των παρ. 5 εδ. δ και 8 του άρθρου 12 του ίδιου νόμου, σύμφωνα με τις οποίες, τα σχετικά με την αναγόρευση του διδάκτορα (παρ. 5 εδ. δ), τον τύπο των διδακτορικών διπλωμάτων και την καθομολόγηση των διδακτόρων (παρ. 8) καθορίζονται με τον κανονισμό μεταπτυχιακών σπουδών, καθώς και της διάταξης της παρ. 10 του ίδιου άρθρου, με την οποία παρέχεται εξουσιοδότηση για τη ρύθμιση, εκτός των θεμάτων που προβλέπονται από επιμέρους διατάξεις, και κάθε άλλης λεπτομέρειας, που κρίνεται αναγκαία για τη λειτουργία Π.Μ.Σ., **τέτοια δε δεν μπορεί να είναι η ανώτατη διάρκεια της εκπόνησης της διδακτορικής διατριβής,** την οποία, ούτε ρυθμίζει ο νόμος, αλλά ούτε και παρέχει ειδική εξουσιοδότησή για τη ρύθμισή της με τον κανονισμό μεταπτυχιακών σπουδών, **συνάγεται ότι το θέμα του ανώτατου χρόνου εκπόνησης της διδακτορικής διατριβής, δεν μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο ρύθμισης με το Εσωτερικό Κανονισμό Λειτουργίας του Α.Ε.Ι. και τον ενσωματούμενο σ' αυτόν Κανονισμό Μεταπτυχιακών Σπουδών, και τούτο διότι, για όσα ζητήματα, (ορισμένα, μάλιστα, εκ των οποίων ήσσονος σημασίας, π.χ. τύπος διδακτορικού διπλώματος, αναγόρευση,**

καθομολόγηση διδασκόντων), ο νομοθέτης θέλησε τη ρύθμισή τους με τους ως άνω κανονισμούς, το εξέφρασε ειδικώς, παρέχοντας τις αντίστοιχες νομοθετικές εξουσιοδοτήσεις.

Με τη διάταξη του άρθρου 63 παρ. 2 του Εσωτερικού Κανονισμού Λειτουργίας του Πανεπιστημίου Μακεδονίας Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών, που εγκρίθηκε με την 4824/Β1/29-1-2003 απόφαση του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, και ο οποίος εκδόθηκε κατ' εξουσιοδότηση του άρθρου 5 του Ν. 2083/1992, προβλέπεται μεν ως ανώτατο χρονικό όριο για την εκπόνηση διδακτορικής διατριβής τα επτά έτη, η υπέρβαση του οποίου επιφέρει την αυτοδίκαια διαγραφή του υποψηφίου διδάκτορα από τα σχετικά μητρώα του οικείου Τμήματος, η σχετική όμως ρύθμιση, είναι ανίσχυρη διότι κείται εκτός της νομοθετικής εξουσιοδότησης, που παρασχέθηκε με τη διάταξη του άρθρου 5 παρ. 2 του Ν. 2083/1992, η οποία δεν περιέχει ειδική νομοθετική εξουσιοδότηση για τη θέσπιση με τον Εσωτερικό Κανονισμό Λειτουργίας του Ιδρύματος του ανώτατου χρονικού ορίου εκπόνησης της διδακτορικής διατριβής, η παρεχόμενη δε εξουσιοδότηση, ως προς τους κανονισμούς μεταπτυχιακών σπουδών, αφορά στη ρύθμιση θεμάτων δομής και λειτουργίας, οδηγού σπουδών, τρόπου και διαδικασίας εξετάσεων μεταπτυχιακών φοιτητών, βαθμολογίας, τύπου πτυχίων, ορκωμοσίας κλπ., **μέσα όμως στο πλαίσιο που διαγράφουν οι κείμενες διατάξεις**, από τις οποίες όμως (άρθρα 10-13 Ν. 2083/1992), στο μέτρο που ρυθμίζουν το ελάχιστο χρόνο για την εκπόνηση διδακτορικής διατριβής και δεν προβλέπουν το ανώτατο όριο αυτής, συνάγεται ότι το ζήτημα του ανώτατου χρονικού ορίου της εκπόνησης της διδακτορικής διατριβής, δεν μπορεί να ρυθμισθεί με τον Εσωτερικό Κανονισμό του Πανεπιστημίου ή τον Κανονισμό Μεταπτυχιακών Σπουδών. Ομοίως, η αντίστοιχη πρόβλεψη του Εσωτερικού Κανονισμού Λειτουργίας Διδακτορικού Προγράμματος που εγκρίθηκε με την 10/21-11-2003 απόφαση της Γ.Σ.Ε.Σ. του τμήματος Δ.Ε.Ο.Π.Σ., είναι ανίσχυρη, διότι κείται εκτός της νομοθετικής εξουσιοδότησης του άρθρου 5 παρ. 2 του Ν. 2083/1992, ενώ δεν παρέχεται τέτοια εξουσιοδότηση από τις λοιπές περί μεταπτυχιακών σπουδών διατάξεις του ίδιου νόμου.

Η ως άνω άποψη επιρρωνύεται και από τις ρυθμίσεις του προϊσχύοντος του Ν. 2083/1992 νομικού πλαισίου και ειδικότερα της διάταξης του άρθρου 81 κεφ. Β.

παρ. 6δ του Ν. 1566/1985, με την οποία παρασχέθηκε νομοθετική εξουσιοδότηση για ρύθμιση, μεταξύ των άλλων, με προεδρικό διάταγμα, της ελάχιστης και της μέγιστης διάρκειας εκπόνησης του διδακτορικού διπλώματος, καθώς και από τη διάταξη του άρθρου 15 παρ. 1 εδ. α, του κατ' εξουσιοδότηση του παραπάνω άρθρου, εκδοθέντος π.δ. 380/1989, κατά την οποία, η διάρκεια κάθε μεταπτυχιακού προγράμματος σπουδών που οδηγεί στη λήψη διδακτορικού διπλώματος περιλαμβανομένης και της συγγραφής της διδακτορικής διατριβής, δεν μπορεί να είναι μικρότερη από έξι (6) εξάμηνα και μεγαλύτερη από (12) εξάμηνα, διατάξεις οι οποίες καταργήθηκαν, με το άρθρο 14 παρ. 2 του Ν. 2083/1992. Με την κατάργηση, δηλαδή, με τον Ν. 2083/1992, των ρυθμίσεων του άρθρου 81 του Ν. 1566/1985 και του σε εκτέλεση αυτού εκδοθέντος π.δ. 380/1989, οι οποίες προέβλεπαν ελάχιστη και μέγιστη χρονική διάρκεια για την εκπόνηση της διδακτορικής διατριβής, και την πρόβλεψη, πλέον, με τη διάταξη του άρθρου 13 παρ. 1 εδ. δ του Ν. 2083/1992, μόνο της ελάχιστης χρονικής διάρκειας της εκπόνησης της διδακτορικής διατριβής, κατά την αληθή βούληση του νομοθέτη, το ζήτημα του ανώτατου χρονικού ορίου εκπόνησης της διδακτορικής διατριβής, δεν μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο ρύθμισης με τον Εσωτερικό Κανονισμό Λειτουργίας του Α.Ε.Ι. και τον Κανονισμό Μεταπτυχιακών Σπουδών.

Κατ' ακολουθία των ανωτέρω, πρέπει να γίνει δεκτό ότι στο εφαρμοζόμενο εν προκειμένω νομικό πλαίσιο του Ν. 2083/1992, δεν υφίσταται ρύθμιση που να προβλέπει ανώτατο χρονικό όριο εκπόνησης διδακτορικής διατριβής, και συνεπώς δεν είναι κατά νόμο δυνατή η διαγραφή υποψήφιου διδάκτορα λόγω παρόδου μακρού χρόνου από την έναρξη της εκπόνησης της διδακτορικής διατριβής (ΣτΕ 4053/1995), και εν προκειμένω του χρονικού ορίου των επτά ετών, που προβλέπεται από τον εσωτερικό Κανονισμό Λειτουργίας του Πανεπιστημίου Μακεδονίας, δεδομένου ότι η σχετική ρύθμιση κείται εκτός της νομοθετικής εξουσιοδότησης του άρθρου 5 παρ. 2 του Ν. 2083/1992 και είναι ανίσχυρη, ενώ, και από τις λοιπές περί μεταπτυχιακών σπουδών διατάξεις του ίδιου νόμου δεν προκύπτει ότι παρέχεται εξουσιοδότηση για τη ρύθμιση του ανώτατου ορίου της εκπόνησης της διδακτορικής διατριβής με τον Εσωτερικό Κανονισμό Λειτουργίας του Α.Ε.Ι. και τον Κανονισμό Μεταπτυχιακών Σπουδών.

Περαιτέρω, από τις διατάξεις του άρθρου 13 του Ν 2083/1992 και ιδιαίτερα αυτές των εδαφίων ε' και στ της παρ. 1 του άρθρου αυτού, κατά τις οποίες η συμβουλευτική επιτροπή σε συνεργασία με τον υποψήφιο υποβάλλει έκθεση προόδου στο Δ.Σ. του Τμήματος στο τέλος κάθε χρόνου (εδ. ε), η συμβουλευτική επιτροπή μετά την αξιολόγηση του επιστημονικού έργου του υποψηφίου και εφόσον τούτο έχει ολοκληρωθεί, επιτρέπει τη συγγραφή της διατριβής (εδ. στ), συνάγεται ότι είναι δυνατή κατά νόμο η διαγραφή από τα μητρώα τμήματος Α.Ε.Ι. υποψήφιου διδάκτορα για λόγο αναφερόμενο στην επιστημονική πρόοδο της διαδικασίας εκπόνησεως της διατριβής του ή για άλλο σπουδαίο λόγο (ΣΤΕ 5957/1995, 7μελούς).

IV. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Κατ' ακολουθία των ανωτέρω, κατά την ομόφωνη γνώμη του Τμήματος, στο υποβληθέν ερώτημα, προσήκει η απάντηση ότι:

α) Ως χρόνος ολοκλήρωσης της εκπόνησης της διδακτορικής διατριβής της υποψήφιας διδάκτορος Μ.Μ. θεωρείται ο χρόνος κατά τον οποίο, μετά τις διορθωτικές παρεμβάσεις που έκανε στο αρχικό κείμενο, κατόπιν των υποδείξεων της τριμελούς συμβουλευτικής επιτροπής, υπέβαλε το τελικό κείμενο της διατριβής της (Μάρτιος του 2010), το οποίο κρίθηκε επαρκές και ολοκληρωμένο με την από 20-9-2010 εισηγητική έκθεση της συμβουλευτικής επιτροπής.

β) Υπό το νομικό πλαίσιο του Ν. 2083/1992, δεν υφίσταται ανώτατο χρονικό όριο περάτωσης της εκπόνησης διδακτορικής διατριβής, η υπέρβαση του οποίου να επιφέρει την διαγραφή του υποψήφιου διδάκτορα από τα μητρώα του Τμήματος.

γ) Η πρόβλεψη με τη διάταξη του άρθρου 63 παρ. 2 του Εσωτερικού Κανονισμού Λειτουργίας του Πανεπιστημίου Μακεδονίας Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών, που εγκρίθηκε με την 4824/Β1/29-1-2003 απόφαση του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, των επτά ετών, ως ανώτατου χρονικού ορίου για την εκπόνηση διδακτορικής διατριβής, η υπέρβαση του οποίου επιφέρει την αυτοδίκαια διαγραφή του υποψηφίου διδάκτορα από τα σχετικά μητρώα του οικείου Τμήματος, κείται εκτός της νομοθετικής εξουσιοδότησης του άρθρου 5 του Ν. 2083/1992 και συνεπώς είναι ανίσχυρη, ούτε και παρέχεται εξουσιοδότηση με τις λοιπές διατάξεις του ίδιου νόμου για του ρύθμιση του ζητήματος.

δ) Είναι δυνατή η διαγραφή υποψηφίου διδάκτορα, για λόγους αναφερόμενους στην επιστημονική πρόοδο της διαδικασίας εκπόνησης της διδακτορικής διατριβής ή για άλλο σπουδαίο λόγο.

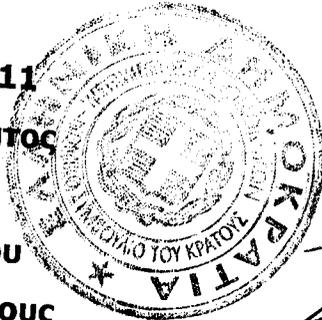
ΘΕΩΡΗΘΗΚΕ

Αθήνα, 30 / 4 / 2011

Ο Πρόεδρος του Τμήματος

Ιωάννης Σακελλαρίου

Αντιπρόεδρος Ν.Σ. Κράτους

Ο Εισηγητής

Θωμάς Ι. Καζάκος

Πάρεδρος Ν.Σ.Κ.